

Nr 265.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående fullmakt att i arbetslöshetsbekämpande syfte igångsätta arbeten för vilka anslag uppförts å allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45; given Stockholms slott den 6 april 1945.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Ernst Wigforss.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 6 april 1945.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, BERGQUIST, DOMÖ, GJÖRES, RUBBESTAD, OHLIN, ERLANDER, DANIELSON, ANDRÉN.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, anför efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter.

I statsverkspropositionen upptogs under inkomsterna å driftbudgeten (s. 6 ff) bland annat till behandling riksstatsförslaget avvägning i förhållande till beredskapsstaterna. Därvid framhölls, att behov även för nästa budgetår föreläge av en särskild allmän beredskapsstat vid sidan av riksstaten. Utformningen av denna stat ansågs emellertid böra undergå vissa ändringar i jämförelse med innevarande budgetår, vilka i sin tur återverkade på riksstatens utformning. Den allmänna beredskapsstaten borde sålunda nästa

budgetår göras helt enhetlig och begränsas till att omfatta anslag till arbeten, avsedda att användas i sysselsättningspolitiskt syfte, med tillägg av dels ett anslag till planering av dylika arbeten, dels ett anslag för kostnader för överflyttning av arbetskraft. Angående den närmare innebörden av de föreslagna ändringarna torde i övrigt få hänvisas till vad i propositionen anförts härom.

Såsom i statsverkspropositionen vidare framhållits har den för nästa budgetår avsedda allmänna beredskapsstaten krävt omfattande förarbeten, vilka bedrivits av investeringsutredningen, skogsstyrelsen, lantbruksstyrelsen, egna-hemsstyrelsen och statens byggnadslånebyrå. Resultaten av utredningarna ha numera framlagts. Av skäl, för vilka i det följande redogöres, kommer emellertid förslag till allmän beredskapsstat, grundat på de verkställda utredningarna, att framläggas först vid en senare tidpunkt. Det torde dock vara lämpligt att redan i detta sammanhang lämna en kortfattad översikt över resultaten av utredningarna.

Investeringsutredningens förslag.

Investeringsplaneringen. Investeringsutredningen har i sitt betänkande (SOU 1945: 12 och 13) lämnat en översikt över utredningens arbete efter avlämnandet av det förra betänkandet. Därvid redogöres bland annat för de åtgärder som vidtagits i syfte att befordra detaljplaneringen av i den nuvarande investeringsreserven medtagna företag och vinna översikt över planeringsarbetets fortskridande. Enligt den lämnade redogörelsen kan detaljplaneringen, såvitt av inhämtade uppgifter framgår, anses i stort sett tillfredsställande. I reserven medtagna företag vore sålunda på få undantag när numera så förberedda, att de — i den mån klimat- eller materialförhållandena icke utgjorde hinder härför — kunde igångsättas omedelbart eller med endast kort varsel.

Det nu framlagda förslaget till investeringsreserv för statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten har tillkommit främst genom komplettering och revidering av de för budgetåret 1944/45 sammanställda reserverna. En komplettering har varit erforderlig redan med hänsyn till att ett förhållandevis stort antal företag i den nuvarande reserven beräknats icke längre stå till förfogande som reservföretag efter utgången av innevarande budgetår. Anledningen härtill har i flertalet fall varit, att företagen avsetts att komma till utförande såsom ordinarie arbeten nästa budgetår. Vissa kommunala och enskilda i reserven för innevarande budgetår upptagna arbeten ha jämväl beräknats komma till utförande såsom ordinarie företag redan under löpande budgetår; i enstaka fall gäller detsamma även i fråga om statliga företag.

Urvalsunderlaget för den nödvändiga kompletteringen av reserven har utgjorts av dels vid 1943 års inventering anmälda investeringsobjekt, vilka av olika skäl icke medtagits i reserven för innevarande budgetår, dels investeringsobjekt, som anmälts till utredningen i samband med en under senare

halvåret 1944 verkställd, kompletterande inventering. Urvalsunderlaget har ökats genom att vissa nya grupper av företag tillförts utredningens arbetsområde samt investeringsbehoven inom andra områden blivit mera fullständigt utredda än föregående år.

Beträffande de i reserven kvarstående företagen har i många fall en omfattande revidering av de tidigare förslagen visat sig erforderlig. Vid detaljplaneringen ha sålunda i viss utsträckning tidigare kostnadsuppskattningar fått justeras. Nya synpunkter på företagens angelägenhet och lämplighet ha vidare framkommit, som kunnat föranleda en omvärdering av objekten.

Allmänna synpunkter på investeringsreservens sammansättning och omfattning. Med hänsyn till att nu föreliggande förslag till investeringsreserv till stora delar överensstämmer med reserven för innevarande budgetår kunna de allmänna synpunkter på investeringsreservens sammansättning och omfattning, vilka anförts i investeringsutredningens föregående betänkande, i huvudsak anses fortfarande gälla. Investeringsutredningen framhåller, att erinringar mot dessa synpunkter endast i ett par avseenden gjordes i samband med statsmakternas prövning av investeringsutredningens föregående förslag. Utredningen har i förevarande betänkande endast funnit anledning att närmare ingå på med dessa erinringar sammanhängande frågor.

I utlåtande över investeringsutredningens föregående betänkande förordade kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering, bland annat, att — med hänsyn till riskerna för en fortsatt och eventuellt ytterligare förvärrad materialknapphet — planläggningen av lämpliga grovarbeten energiskt skulle fortsättas samt att den föreslagna investeringsreserven skulle kompletteras med ett program för statsbeställningar och andra åtgärder ägnade att bereda sysselsättning inom industrier, som icke direkt berördes av anläggningsarbeten. Onödigt stora rubbningar på arbetsmarknaden syntes härigenom kunna undvikas. Även statens industrikommission framhöll i utlåtande över investeringsutredningens föregående betänkande vikten av att, därest investeringsreserven behövde tillgripas för beredande av ökad sysselsättning medan ännu knapphet på råvaror vore rådande, grovarbeten kunde komma till utnyttjande i stället för de arbeten i investeringsreserven, som krävde viktiga och knappa råvaror.

Statsutskottet (utlåtande nr 212) uttalade, att en överarbetning av urvalet av de i investeringsreserven ingående arbetsobjekten borde ske före framläggandet av nytt förslag till allmän beredskapsstat. Härvid borde uppmärksamhet ägnas åt fördelningen av arbetsobjekten mellan å ena sidan städer och andra tätorter samt å andra sidan den egentliga landsbygden. Den omständigheten att tätorterna alltid komme att intaga en i förhållande till den rena landsbygden gynnad ställning vid arbetsobjektens fördelning, gjorde det så mycket angelägnare, att förefintliga möjligheter till beredande av arbetstillfällen på landsbygden i görligaste mån tillvaratoges. Det vore enligt utskottet uppenbart, att möjligheterna till en jämn fördelning av arbetstillfäl-

lena mellan tätorter och den rena landsbygden vore större i fråga om företag av grovarbetstyp än beträffande mera materialkrävande företag. Bland arbetsobjekten borde därför beredas utrymme för grovarbeten i betydande omfattning. Härför talade även den omständigheten, att materialbrist i praktiken kunde komma att begränsa sysselsättningsmöjligheterna till just sådana arbeten.

Investeringsutredningen har funnit de av kommissionerna och statsutskottet sålunda anförda synpunkterna väl överensstämmande med de principer för investeringsreservens sammansättning, som av utredningen angivits redan i föregående betänkande. Beträffande nu föreliggande förslag till investeringsreserv har utredningen strävat efter såväl att ytterligare öka mängden grovarbeten i den allmänna investeringsreserven som att samtidigt härmed söka uppbringa storleken av den särskilda grovarbetsreserven.

Strävandena att tillgodose statsutskottets och riksdagens nyss berörda önskemål ha föranlett en utökning av investeringsreservens omfattning i förhållande till reserven för innevarande budgetår. I samma riktning har verkat, att investeringsutredningen ansett sig böra beakta möjligheten, att vissa av de även till den nya reserven hänförliga arbetena kunna komma till utförande redan detta budgetår. För en utvidgning av reserven har utredningen även anført det skälet, att det vore angeläget att innan en kris sätter in skaffa fram en betydande mängd färdigplanerade företag på grund av svårigheterna att under en kris samtidigt handhålla en ansvalld byggnads- och anläggningsverksamhet och detaljplanera ytterligare företag i större omfattning.

Vid de enskilda investeringsplanernas sammansättning, avvägning och uppställning har utredningen sökt tillämpa i möjligaste mån enhetliga normer. Med hänsyn till de stundom vitt skilda faktorer, som påverkat valet av reservobjekt för olika förvaltningsområden eller kategorier av företag, har utredningen dock funnit det vara utförbart att göra planerna fullt enhetliga. Bland de omständigheter, som begränsa investeringsreservens möjliga omfattning nämner utredningen i första hand fyra huvudfaktorer, nämligen *dels* tillgången på angelägna objekt, *dels* möjligheten att medhinna planeringsarbetet, *dels* arbetskapaciteten (tillgång på arbetsledare, specialarbetare, redskap, maskiner, transportmedel och förläggingsmateriel), *dels* ock materialtillgången. Utredningen har sökt avpassa kostnadsramen för varje särskild reserv efter den av de tre förstnämnda faktorerna som betingat den snävaste gränsen för reservens omfattning. Då förändringar i materialförsörjningsläget såväl till det bättre som till det sämre torde kunna inträffa mycket snabbt, har det liksom föregående år icke ansetts lämpligt att alltför mycket begränsa investeringsreserven av hänsyn till materialåtgången. Det är dock uppenbart, att materialknapphet skulle komma att i en arbetslöshetskris nödvändiggöra en mycket kraftig beskäring av vissa kategorier av de såsom sysselsättningsobjekt eljest lämpliga och möjliga företagen.

Utredningens allmänna resultat. Till investeringsutredningens förfogande såsom urvalsunderlag ha stått från statliga och kommunala myndigheter

och organ ävensom från enskilda företagare erhållna uppgifter rörande ca 9 000 investeringsobjekt till en uppgiven sammanlagd kostnad av ca 5,5 miljarder kronor. Motsvarande siffror förra året utgjorde 7 100 objekt till en kostnad av 3,7 miljarder kronor. Den investeringsreserv utöver de normala statliga och kommunala investeringarna, som beräknats kunna bli detaljplanerad och färdig att utnyttjas i arbetsmarknadsreglerande syfte under budgetåret 1945/46, innefattar anläggningsarbeten och anskaffningar för en total kostnad av ca 790 miljoner kronor för den s. k. *allmänna reserven* och ca 240 miljoner kronor för den särskilda *grovarbetsreserven* (mot för innevarande budgetår ca 580 respektive 215 miljoner kronor).

Av den allmänna investeringsreservens kostnadssumma, ca 790 miljoner kronor, hänföra sig ca 375 miljoner kronor till företag, som till väsentliga delar utgöras av grovarbeten (såsom företag avseende vägar, flygfält, hamnar, anläggningar för vattenförsörjning och avlopp, dubbelspår, linjeomläggningar m. m.) och ca 415 miljoner kronor till företag, som äro av mera materialkrävande art eller utgöras av industribeställningar. Inom sistnämnda grupp inrymmas husbyggnader för ett belopp av 187 miljoner kronor.

Därest materialknapphet skulle omöjliggöra utnyttjande av materialkrävande företag för beredande av sysselsättning, stå alltså företag av utpräglad grovarbetskaraktär till förfogande för en sammanlagd kostnad av (375 + 240 =) 615 miljoner kronor. Det är dock att märka, att även för en mindre del av dessa arbeten förefinnes behov av bland annat vissa kvantiteter rör och armeringsjärn, varpå brist kan komma att råda.

Utredningen har jämväl beräknat investeringsreservernas fördelning mellan städer och landsbygd. Denna beräkning har givit vid handen, att av kostnaden för den allmänna investeringsreservens företag, 790 miljoner kronor, hänföra sig ca 300 miljoner kronor till företag inom städer och ca 490 miljoner kronor till företag på landsbygden. För den särskilda grovarbetsreserven av företag för sammanlagt ca 240 miljoner kronor uppgå motsvarande belopp till ca 27 miljoner kronor respektive ca 213 miljoner kronor.

Genom den allmänna reserven skulle under ett budgetår i medeltal ca 83 000 man kunna beredas arbete. Den särskilda grovarbetsreserven skulle under samma tidrymd ge sysselsättning åt ca 30 000 man.

På grund av de svårigheter, som göra sig gällande vid beräkningarna, få dessa tal icke betraktas såsom alldeles tillförlitliga. Bland annat kan dagsverksantalet för ett arbete icke uppskattas med någon större noggrannhet utan kännedom om ett flertal faktorer såsom terrängförhållanden, användningen av arbetsmaskiner av olika slag, arbetarnas yrkesvana etc. De anförda talen, som äro resultatet av en summering av sysselsättningsmöjligheterna vid olika *alternativa* arbetsobjekt, måste dessutom betraktas såsom i viss mån fiktiva som mått på en i praktiken realiserbar total arbetsreserv. Även om hela anläggningsreserven skulle kunna tagas i anspråk, kunde man icke räkna med att omedelbart sysselsätta så mycket som 83 000 man. Ofta kan det nämligen dröja, innan den fulla arbetsstyrkan kan sättas in. På

ett senare stadium skulle däremot för en kortare tid eventuellt mer än 83 000 man kunna sysselsättas vid de arbeten, som ingå i den allmänna investeringsreserven, fortfarande under förutsättning att denna kunde helt tagas i anspråk.

Investeringsreservens finansiering. Det totala beräknade anslagsbehovet för de av investeringsutredningen i reserven föreslagna arbetena uppgår enligt utredningens uppgift till i runt tal 835 miljoner kronor, varav ca 595 miljoner kronor belöpa å den allmänna investeringsreserven och ca 240 miljoner kronor å den särskilda grovarbetsreserven. Liksom skett vid framläggandet av förslagen till investeringsplaner för innevarande budgetår har utredningen emellertid understrukt, att de sammanlagda anslagssummornas storlek icke gäve en riktig bild av det verkliga anslagsbehovet vid ett utnyttjande av investeringsreserverna. Sålunda vore att märka, att grovarbetsreserven vore avsedd att tillgripas endast som ett alternativ under speciella förhållanden, i första hand då brist på material för de i den allmänna reserven medtagna företagen omöjliggjorde genomförande av ett differentierat arbetsprogram. Vidare kunde olika arbetslöshetsituationer ställa skilda krav på ett utnyttjande av de i beredskapsstaten ingående anslagen. En allmän investeringsökning kunde i en viss situation och under vissa betingelser bliva nödvändig och möjlig samt då medföra ett ganska stort ianspråktagande överhuvud av de olika anslagen. I en del fall kunde visst eller vissa slag av arbeten anses böra påskyndas och till och med utökas utöver vad de särskilda anslagen gäve utrymme för. I andra fall åter kunde den lokala arbetslöshetsfördelningen kräva en ökning av arbetena allmänt eller av ett visst slags arbeten å en särskilt utsatt ort. För att kunna möta de skilda kraven i olika arbetslöshetsituationer hade anslagsbehovet för varje företag eller varje grupp av företag beräknats under förutsättning, att ett totalt utnyttjande av ifrågavarande anslag skulle kunna bliva nödvändigt. Under angivna förhållanden hade en viss överdimensionering av beredskapsstaten måst ske. Ett utnyttjande av beredskapsstaten i dess helhet vore varken möjligt eller avsett. Till hur stor del beredskapsstaten maximalt kunde komma att tagas i anspråk läte sig givetvis icke beräkna.

I fråga om finansieringen av investeringsreserven har investeringsutredningen vidare, i anslutning till vad i statsverkspropositionen anförts, funnit skäl föreslå, att Kungl. Maj:t inom ramen av de olika, specificerade anslag, vilka kunde bliva uppförda å allmän beredskapsstat. skulle äga att utan riksdagens hörande utnyttja ett sammanlagt anslagsbelopp av 150 miljoner kronor. Beträffande motiveringen av detta belopp har i betänkandet anförts följande.

Såsom ovan anförts måste de föreslagna investeringsreservernas effektiva omfattning anses vara åtskilligt mindre än de sammanlagda anslagssummornas storlek utvisar. Om beredskapsstaten i sin helhet skulle hava finansierats med en finansfullmakt utan specificerad användning, kunde storleken av denna hava satts till ett lägre belopp än det, till vilket det totala medelsbehovet för samtliga i reserverna ingående arbeten uppgår. Samma synpunkt

ter få anses gälla även i fråga om den nu ifrågasatta finansfullmakten, som visserligen är avsedd att utnyttjas för endast en mindre del av beredskapsstaten men som samtidigt icke är bunden vid specificerade ändamål. Denna bör således icke sättas i relation till beredskapsstatens totala omfattning. Vid en jämförelse med den allmänna beredskapsstaten för innevarande budgetår bör detta även hållas i minnet. De å beredskapsstat II uppförda anslagen få av Kungl. Maj:t disponeras för därmed avsedda ändamål om och i den mån försörjnings- eller arbetsmarknadsläget det medgiver respektive om och i den mån en försämring av arbetsmarknadsläget det påkallar. Om hänsyn tages endast till det sistnämnda villkoret innebär beredskapsstat II en finansfullmakt av liknande innebörd, som den nu förordade, ehuru med den skillnaden, att den är bunden vid vissa av de i beredskapsstaten specificerade ändamålen. Beredskapsstat II slutar å 276,9 miljoner kronor och beredskapsstat III å 655,4 miljoner kronor, vilket för båda delstaterna utgör tillhoppa 932,3 miljoner kronor. Om dessa två stater, med undantag för de företag i den förra, som äro avsedda att utföras redan vid bättre läge i fråga om tillgång på material och arbetskraft, skulle hava sammanslagits och i stället en finansfullmakt av nu föreslagen typ skulle ersatt beredskapsstat II, kunde denna fullmakt hava givits en i förhållande till de båda staternas sammanlagda storlek proportionsvis betydligt mindre omfattning än vad beredskapsstat II nu har.

Den senaste arbetsmarknadskrisen av svårare slag inträffade under åren 1932—1935 med kulmen år 1933, då nära 200 000 arbetslösa hjälpsökande registrerades. Av visst intresse i förevarande sammanhang kan vara att belysa, i vilken omfattning medel då anslagos av staten i arbetslöshetsbekämpande syfte. I anslutning härtill angivas i det följande vissa anslags- och kostnadssiffror, omräknade med hänsyn till nuvarande prisnivå.

Först upptagas till behandling de anslag, som ställdes till dåvarande statens arbetslöshetskommissions förfogande. För budgetåret 1932/33 anvisades medel till bekämpande av arbetslösheten om sammanlagt 110 miljoner kronor, av vilket belopp enligt från statens arbetsmarknadskommission till utredningen lämnade uppgifter ca 57 miljoner kronor användes till utgifter sammanhängande med statliga och statskommunala reservarbeten. Det högsta antalet arbetslösa, som sysselsattes vid nämnda arbeten under en månad av budgetåret uppgick till 34 000 man, medan medeltalet per månad för hela budgetåret utgjorde 25 800 man. Under budgetåret 1933/34, då medel om tillhoppa 97 miljoner kronor anvisades för nämnda ändamål, uppgingo motsvarande utgifter för statliga och statskommunala reservarbeten till ca 71 miljoner kronor, medan angivna siffror för antalet sysselsatta voro 44 000 respektive 36 100 man. För budgetåret 1934/35 slutligen anvisades medel om sammanlagt 150 miljoner kronor, varav ca 105 miljoner kronor användes till utgifter för statliga och statskommunala reservarbeten. Under förra hälften av sistnämnda budgetår sysselsattes maximalt 43 800 och i medeltal 38 000 arbetslösa hjälpsökande. Den senare hälften av budgetåret har ej medräknats med hänsyn till att arbetslösheten då starkt sjunkit. Återstoden av de för respektive budgetår anvisade medlen utnyttjades för annan hjälpverksamhet för arbetslösa, såsom kontantunderstöd, hyreshjälp, kursverksamhet samt särskilda åtgärder i anledning av ungdomsarbetslösheten.

Förutom ovannämnda till statens arbetslöshetskommissions förfogande ställda medel för arbetslöshetens bekämpande anvisades för budgetåren 1933/34 och 1934/35 betydande anslag till allmänna arbeten, vilka förutom att de tillgodosågo speciella intressen avsågo att bidra till skapande av arbetstillfällen eller bibehållande av sysselsättningsnivån. Sålunda anslagos för nämnda båda budgetår (jfr SOU 1936: 32, s. 74 ff) under särskilda anslag

medel om sammanlagt 162 respektive 130 miljoner kronor, vilka belopp såsom ovan nämnts äro omräknade med hänsyn till nuvarande prisnivå. Under budgetåret 1933/34 uppgick det högsta antal arbetare, som under en kalendermånad sysselsattes vid allmänna arbeten, varvid även medräknats enskilda företag finansierade genom låneanslag, till 24 850 man, medan medeltalet för månad uppgick till 9 000 man. För budgetåret 1934/35 utgjorde motsvarande antal sysselsatta arbetare 40 700 respektive 28 700 man. Anslagen utnyttjades till större delen under nämnda båda budgetår, varvid emellertid såsom av de anförda sysselsättningssiffrorna framgår en stor del av anslaget för budgetåret 1933/34 kunnat tagas i anspråk först under följande budgetår med hänsyn till att de med anslaget finansierade företagen först då kommit i gång i full utsträckning.

Den föreslagna finansfullmakten om 150 miljoner kronor skulle enligt utredningen möjliggöra utförande av arbeten, vilka skulle ge arbetstillfällen om uppskattningsvis lägst ca 4,5 och högst ca 7 miljoner dagsverken, beroende bland annat på i vilken utsträckning dels grovarbeten, dels arbeten, som endast delvis avses att finansieras med statsmedel, kunna komma till utförande. Under förutsättning att såsom ett medelvärde 6 miljoner dagsverken bleve utnyttjade, skulle fullmakten möjliggöra sysselsättning av i medeltal 20 000 arbetare per arbetsdag under ett år.

Övriga framställningar.

Statens byggnadslånebyrå har i skrivelse den 23 mars 1945 framlagt förslag i fråga om uppförande å allmän beredskapsstat för budgetåret 1945/46 av anslag till ändamål inom byråns verksamhetsområde.

Byggnadslånebyrån har inledningsvis framhållit, att betydande svårigheter mötte att redan nu bedöma utvecklingen på materiel- och arbetsmarknaderna under år 1946. Enligt byråns mening torde hinder ur sysselsättningssynpunkt icke möta för en jämförelsevis omfattande bostadsproduktion; härvid förutsatte byrån att den under senare år åvägabragta säsongutjämnningen inom byggnadsindustrien skulle kunna vidmakthållas. Såvitt anginge materielmarknaden syntes man kunna räkna med, att densamma kunde komma att undergå snabba förändringar, vilket sammanhängde med osäkerheten beträffande den framtida bränsleförsörjningen och transportkapaciteten.

Byrån erinrar om att den i skrivelse den 23 mars 1945 gjort framställning rörande anslagsäskanden å riksstaten för budgetåret 1945/46, därvid byrån utgått från att bostadsbyggandet under år 1946 borde såsom ett minimum omfatta 45 000 lägenheter i rikets tätorter. Byrån tillägger, att det i händelse av en allmän arbetslöshetskris framstode såsom angeläget, att bostadsproduktionen erhöles en något större omfattning än den nyss nämnda, varvid dock enligt byråns åsikt tillskottet icke lämpligen borde bringa bostadsproduktionen att överstiga 50 000 lägenheter då en ytterligare ökning av denna skulle kunna äventyra stabiliteten inom bostadsbyggnadsindustrien.

Byggnadslånebyrån har härefter övergått till en beräkning av medelsbehovet å allmän beredskapsstat under de olika anslagen, därest bostadsbyg-

gandet under år 1946 komme att omfatta 50 000 lägenheter i tätorterna. Medelsbehovet har härvid uppskattats till sammanlagt 41 miljoner kronor.

Egnahemsstyrelsen har i skrivelser den 20 februari och den 23 mars 1945 framlagt förslag i fråga om uppförande å allmän beredskapsstat för budgetåret 1945/46 av anslag för tillgodoseende av ändamål inom styrelsens ämbetsområde.

I vad rör frågan om anslag till bostadsförbättringsverksamhet har styrelsen uppskattat medelsbehovet till sammanlagt 70 miljoner kronor, varav till bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden 35 000 000 kronor, till lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden (nybyggnadslån) 22 000 000 kronor, till lån för uppförande och förbättrande av lantarbetarbostäder 5 000 000 kronor samt till lån för bostadsförbättringsverksamhet (förbättringslån) 8 000 000 kronor.

För andra ändamål än de här angivna räknar styrelsen med ett medelsbehov å drygt 4 miljoner kronor.

I anslutning härtill framhåller styrelsen, att det för att stimulera till igångsättande vid önskad tidpunkt av bostadsförbättringsföretag, varom här vore fråga, liksom för innevarande budgetår borde skapas möjligheter att medgiva mera liberala normer vid bedömningen av bidragsansökningarna ävensom att höja bidragsbeloppen utöver vad eljest gällde. I överensstämmelse härmed torde dels böra lämnas medgivande, att bidrag av statsmedel finge utgå för utförande av ny bostad, även då den ej ersatte en gammal byggnad, dels ock Kungl. Maj:t böra bemyndigas att med beaktande av arbetslöshetsläget utfärda direktiv rörande normer för bedömningen av bidragsansökningarna och meddela bestämmelser om höjning av bidragsbeloppen.

Lantbruksstyrelsen har i skrivelse den 14 februari 1945 hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att å allmän beredskapsstat för budgetåret 1945/46 anvisa anslag om sammanlagt i runt tal 50 miljoner kronor till bidrag till vissa förbättringsåtgärder å jordbrukets områden. För investeringar i olika lånefonder beräknas anslag å sammanlagt 18 miljoner kronor. Arbetsobjekten omfatta grundförbättringar samt uppförande och förbättring av jordbruksbyggnader av olika slag.

Skogsstyrelsen har i skrivelse den 26 februari 1945 beräknat, att till bidrag för utförande av redan planlagda skogliga beredskapsarbeten ett belopp av 15 000 000 kronor skulle erfordras, under förutsättning att bidrag lämnades i enlighet med de grunder, som föreslagits i proposition 264/1944. Emellertid har styrelsen icke ansett sig böra räkna med att nämnda belopp i sin heihet komme att bliva erforderligt under budgetåret 1945/46. Med hänsyn härtill har styrelsen föreslagit, att å allmän beredskapsstat för sagda budgetår till bidrag till vissa skogsvårdsåtgärder m. m. måtte uppföras ett anslag av 10 000 000 kronor. Härvid har styrelsen förutsatt, att anslaget även finge tagas i anspråk för utlämnande av bidrag till byggande av cykelstigar samt till vissa kurser i skogsbruk. Sedermera har skogsstyrelsen i en den 10 mars

1945 dagtecknad promemoria föreslagit, att ifrågavarande anslag finge anlitas för utlämnande av bidrag i vissa fall till beredskapsarbeten jämväl å ecklesiastika skogar.

Kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering har i skrivelse den 2 mars 1945 fullföljt sitt uppslag från föregående år och framlagt ett utformat förslag om anvisande av 64 miljoner kronor å allmän beredskapsstat för budgetåret 1945/46 att vid mera omfattande arbetslöshet inom vissa industrier användas till bidrag till ensamstående mödrar med ett eller flera hemma- varande barn under 16 år samt till andra familjer med minst två hemma- varande barn under 16 år för inköp av vissa varaktiga konsumtionsvaror. — Kommissionens skrivelse är för närvarande föremål för remissbehandling.

Grunder för utlämnande av statsunderstöd till vissa förbättrings- arbeten på jordbrukets och skogsbrukets område.

Med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 264 bemyndigade 1944 års riksdag (skrivelse nr 435) Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vissa i propositionen uppdragna riktlinjer för budgetåret 1944/45 fastställa grunder för utlämnande av statsunderstöd i händelse av mera omfattande arbetslöshet till vissa förbättringsarbeten på jordbrukets och skogsbrukets områden. I propositionen angavs den allmänna ram inom vilken bidrag skulle kunna utlämnas till dylika arbeten. Beträffande innehållet i propositionen i övrigt tillåter jag mig hänvisa till densamma.

I särskilda skrivelser den 9 och 10 mars 1945 ha lantbruksstyrelsen och skogsstyrelsen hemställt, att berörda grunder måtte givas fortsatt giltighet vid medelsanvisningen för ändamålet under budgetår 1945/46.

I anslutning härtill har emellertid skogsstyrelsen ifrågasatt utvidgning av möjligheten att lämna statsbidrag för skogliga beredskapsarbeten till att i vissa fall avse även skogar av ecklesiastik natur, vilka enligt nu gällande bestämmelser icke omfattas av bidragsgivningen.

Departementschefen.

Vid behandlingen i årets statsverksproposition av frågan om de ekonomiska framtidsutsikterna framhöll jag, bland annat, att den rådande starka varubristen i Europa gjorde sannolikt, att efter fientligheternas upphörande vissa exportindustrier skulle få goda avsättningsmöjligheter samtidigt som importen kunde förväntas förbli av mycket begränsad omfattning. Det sannolika läget skulle kunna karakteriseras såsom en högkonjunktur komplicerad av fortsatt varubrist. I en sådan situation föreläge allttjämt svårigheter för stabiliseringen av penningvärdet medan däremot sysselsättningsproblemet i viss mån trädde i bakgrunden.

Eftersom den framtidsbedömning, om vilken jag här erinrat, tog sikte på förhållandena efter fientligheternas upphörande, förbigick den i huvudsak de problem som dessförinnan vore att motse, om handelsavspärrningen icke kunde hävas. Det framhölls endast, att om avspärrningen bleve av längre varaktighet, så måste den inom vissa områden medföra allvarliga svårigheter för sysselsättningen och försörjningen. Även om handeln åter blir fri men importvaruförsörjningen av andra skäl förblir otillräcklig, kunna tydligen sådana svårigheter komma att göra sig gällande.

I statsverkspropositionen förutsattes, att förslag senare skulle föreläggas riksdagen om fastställande av en allmän beredskapsstat, på vilken uppförts anslag till arbeten avsedda att utnyttjas i sysselsättningspolitiskt syfte. Att sålunda särskilda anstalter ansågos nödvändiga för att möta en eventuell försämring av arbetsmarknadsläget, trots att utsikterna att vidmakthålla god sysselsättning efter ett vapenstillestånd bedömdes såsom goda, hade givetvis sin bakgrund dels i riskerna för en fortsatt avspärrning, dels i den nyss berörda möjligheten att varubristen även vid en senare, gynnsam exportkonjunktur kunde ge upphov till arbetslöshet inom speciella områden.

På grund av omfattningen av de erforderliga förarbetena har förslag om allmän beredskapsstat för nästa budgetår ännu icke kunnat framläggas. Sedan dessa förarbeten, såsom framgår av den föregående redogörelsen, numera slutförts, kan ställning tagas till förslagens utformning. Det måste emellertid väcka betänkligheter att vid denna relativt sena tidpunkt underkasta det mycket omfattande ärendet en forcerad behandling. Om anslagsgranskningen skall ske med sedvanlig omsorg, kan en proposition i ämnet icke avlåtas på ännu någon tid, och risk föreligger därvid, att behandlingen av propositionen skulle komma att försena riksdagens arbete. Såvitt möjligt bör givetvis en sådan utveckling undvikas. Det finns därför anledning att pröva, om icke de behov den allmänna beredskapsstaten avser att fylla kunna på ett tillfredsställande sätt tillgodoses utan att en ny sådan stat nu fastställs.

I statsverkspropositionen förutsattes, att den nya beredskapsstaten skulle göras fullt enhetlig och omfatta endast anslag till arbeten, avsedda att utnyttjas vid en försämring av läget på arbetsmarknaden, jämte ett anslag till planering av allmänna arbeten och ett anslag till överflyttning av arbetskraft. Sistnämnda båda anslag skulle stå till Kungl. Maj:ts fria förfogande. I övrigt skulle anslagen på beredskapsstaten utan riksdagens hörande få utnyttjas blott inom ramen av ett visst högsta belopp. För statens ikraftträdande skulle alltså krävas särskilt beslut av riksdagen. Genom att Kungl. Maj:t skulle vara befogad att i viss utsträckning utnyttja staten, redan innan sådant beslut meddelats, möjliggjordes en begränsning av arbetslöshetsanslagen på riksstaten till vad som erfordrades under normala förhållanden på arbetsmarknaden. Investeringsutredningen har sedermera på förut redovisade grunder föreslagit, att gränsen för Kungl. Maj:ts fria dispositionsrätt skulle fastställas till 150 miljoner kronor.

Vid de verkställda utredningarna har den arbetsreserv för vilken anslag

uppförts på nu gällande beredskapsstat reviderats och kompletterats. Vissa arbeten ha kommit till utförande eller väntas ändå bli utförda under nästa budgetår och ha därför uteslutits ur arbetsreserven. Nya områden ha inbegripits under planeringen och andra ha underkastats en noggrannare genomarbetning. Avvägningen mellan tätorter och landsbygd samt mellan grovarbeten och andra arbeten har omprövats. I alla dessa avseenden innefatta de nya förslagen nödvändiga modifikationer eller värdefulla förbättringar i gällande stat.

Om förslag till allmän beredskapsstat, grundat på de verkställda utredningarna, nu skulle föreläggas riksdagen och antagas av denna, skulle läget i händelse av en arbetslöshetskris bli följande. Under tiden fram till ett nytt riksdagssammanträde skulle Kungl. Maj:t kunna utnyttja staten inom ramen av ett till 150 miljoner kronor föreslaget belopp. När riksdagen sedermera sammanträder, skulle den endast ha att besluta om ikraftträdande av staten, eftersom detaljprövning av denna redan skett. För den händelse ny stat nu *ej* fastställs men Kungl. Maj:t i stället bemyndigas att med samma beloppsbegränsning vid behov sätta igång arbeten inom ramen av den för detta budgetår gällande staten, skulle läget förändras i två hänseenden. Dels skulle hinder föreligga att under mellantiden fram till ett riksdagssammanträde utnyttja de större urvalsmöjligheter som en ny stat skulle erbjuda. Dels skulle riksdagen vid det senare sammanträdet ha att ingå i detaljprövning av denna nya stat. Häremot har man att väga fördelen, att de tidigare berörda olägenheterna av en forcerad behandling undvikas. Den skillnad i fråga om arbetslöshetspolitikens utformning, som skulle följa därav, att Kungl. Maj:ts fullmakt under mellantiden skulle vara anknuten till den nuvarande i stället för till den nya staten framstår på grund av fullmaktens relativt begränsade omfattning såsom praktiskt sett oväsentlig.

Det synes redan av andra skäl påkallat, att riksdagen sammanträder till en höstsession, vid vilken en ny allmän beredskapsstat kan fastställas. Till dess så sker utgör, enligt vad det anförda givit vid handen, en på senast angivet sätt utformad fullmakt ett godtagbart alternativ till en sådan stat. Fullmakten torde ge tillräckliga möjligheter att möta den arbetslöshet som eventuellt kan uppkomma under mellantiden. Övervägande skäl synas under dessa omständigheter tala för att förslag till ny allmän beredskapsstat icke nu framlägges. Hemställan bör då i stället göras om bemyndigande för Kungl. Maj:t att, om arbetsmarknadsläget skulle motivera detta, inom ramen av visst belopp igångsätta arbeten för vilka anslag uppförts å de för budgetåret 1944/45 fastställda allmänna beredskapsstaterna II och III. Jag förordar, att framställning till riksdagen av denna innebörd nu göres. Den av investeringsutredningen föreslagna begränsningen av fullmakten till 150 miljoner kronor synes lämplig.

För den händelse ifrågavarande fullmakt tages i anspråk för förbättringsarbeten på jordbrukets och skogsbrukets områden, böra de förmånligare bidragsgrunder få tillämpas, som Kungl. Maj:t enligt tidigare omförmälda bemyndigande av 1944 års riksdag kan komma att fastställa.

Om ny allmän beredskapsstat icke nu fastställes, uppkommer frågan, hur man skall förfara med de ofrånkomliga utgifter för arbetsplanering respektive överflyttning av arbetskraft som förutsatts täckta från anslag på beredskapsstaten. Om riksdagen ej riktar erinran däremot, torde planeringskostnaderna, i den mån härför anvisade medel icke förslå för ändamålet, få bestridas förskottsvis i avvaktan på att ny stat fastställes. Jag förordar vidare, att kostnaderna för överflyttning av arbetskraft överföras till riksstaten och där bestridas från ett särskilt anslag för ändamålet, om vilket chefen för socialdepartementet senare torde komma att framlägga förslag.

Med åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att bemyndiga Kungl. Maj:t att, intill dess allmän beredskapsstat för budgetåret 1945/46 av riksdagen fastställts, därest arbetsmarknadsläget så påfordrar, inom ramen av ett belopp av 150 miljoner kronor meddela beslut om utförande av arbeten, för vilka anslag uppförts å allmän beredskapsstat II och allmän beredskapsstat III för budgetåret 1944/45.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

William Dickson.